

OTOMAR
DVOŘÁK

JOSEF PEPSON
SNĚTIVÝ

Utajené hrady a zámky

IV.

ČS

Státní ústřední
knihovna

PRAHOU POČTVRTÉ PO STOPÁCH PANSKÝCH SÍDEL

Otomar Dvořák
Josef Pepson Snětivý

UTAJENÉ HRADY A ZÁMKY IV.

*Prahou počtvrté po stopách
panských sídel*

Otomar Dvořák
Josef Pepson Snětivý

UTAJENÉ HRADY A ZÁMKY IV.

*Prahou počtvrté po stopách
panských sídel*

Autoři vděčně děkují těmto osobám za ochotu a cenné informace:

Věra Bechyňová a Oldřich Šlemr, R2G

Irena Benková, ředitelka Ústavu archeologické památkové péče středních Čech

Jeho Eminence Dominik kardinál Duka OP, emeritní arcibiskup pražský

Andrea Holasová, Národní památkový ústav

Jaroslav Hykl a Natálie Horváth, Villa Richter

Eliška Janečková, Praha-Hradčany

Matěj Kadlec, kronikář městské části Praha-Libuš

P. Vladimír Kelnar, vedoucí Diecézního konzervátorského centra,

Arcibiskupství pražské

Jaroslav Melichar, místostarosta městské části Praha-Libuš

Jaroslav Němec, ředitel, Arcidiecézní charita Praha

Jiří Růžička, Senát Parlamentu České republiky

P. Vojtěch Smolka, římskokatolická farnost u kostela sv. Jakuba Staršího

Praha-Kunratice

Petr Starec, Ústav pro archeologii Filozofické fakulty Univerzity Karlovy

Michal Šafranko, sekretariát emeritního arcibiskupa pražského Dominika

kardinála Duky

Pavel Šimek, zástupce ředitele, Arcidiecézní charita Praha

Veronika Trávníčková, asistentka senátora Jiřího Růžičky

Dagmar Volencová, Městská knihovna v Praze, pobočka Hradčany,

vedoucí pobočky

Za laskavé poskytnutí fotografií pak děkují Pavlu Vítкови a Ville Richter.

Fotografie na přední straně obálky: zámek Kajetánka

Fotografie na zadní straně obálky, horní řada zleva doprava: Kunratický zámek,

Slavatovský palác pod Hradem; dolní řada zleva doprava: zámek Miramare,

Nový Dvůr

Fotografie na str. 2: štuková výzdoba Kunratického zámku

Copyright © Otomar Dvořák, www.otomar-knihy.webnode.cz, 2025

Copyright © Josef Pepson Snětivý, www.pepson.cz, 2025

Editor © Josef Pepson Snětivý, 2025

Photographs © Josef Pepson Snětivý; Pavel Vitek; Villa Richter, 2025

Cover & Layout © Nakladatelství ČAS, Alena Šulcová, 2025

© Nakladatelství ČAS, www.nakladatelstvicas.cz, 2025

ISBN 978-80-7475-509-5

Milé čtenářky, vážení čtenáři,

možná si vzpomínáte, že když jsme se na jaře 2017 rozhodli napsat knihu *Utajené hrady a zámky aneb Prahou po stopách panských sídel*, přepadaly nás pochybnosti, zda ji vůbec dokážeme důstojně naplnit (přičemž bylo od počátku jasné, že necháme stranou „celoknižní“ areály Pražského hradu a Vyšehradu). Naštěstí nás Praha ani její nezměrné bohatství a klenoty nezklamaly. A jak je Vám známo, v krátké době po sobě vyšly hned tři díly. Ty si získaly širokou oblibu, což potvrzují i opakovaná vydání I. a II. dílu, přičemž u III. pro změnu uvažujeme o dotisku.

Po roce 2019 se náš tvůrčí tandem zaměřil na celostátní témata. Dosvědčují to tituly *Krajinou prvních Přemyslovců*, *Krajinou Karla IV.* a *Krajinou Albrechta z Valdštejna*, jakož i *Příběh svatého Václava*. „Na pozadí“ však stále působila touha věnovat se pražské historii a půvabům. Matka měst je pro nás – a věříme, že i pro mnohé z Vás – osudová. A pokud se přiblížíte k její krásě, viditelné i ztracené, chytí Vás... a už nepustí!

Pochybnosti, které jsem nastínil v úvodu, byly po vydání tří dílů logicky ještě silnější. Pokud však zapátráte v knihovnách a archivech a chodíte Prahou s očima a srdcem otevřeným, budou se Vám neustále ukazovat další a další místa a objekty, které si zaslouží být popsány. Výsledkem usilovné práce byl rozsáhlý seznam toho, na co se v předchozích svazcích nedostalo.

Stylově – na průzkumných cestách – podepsal smlouvu na tuto knihu nejprve Otomar...

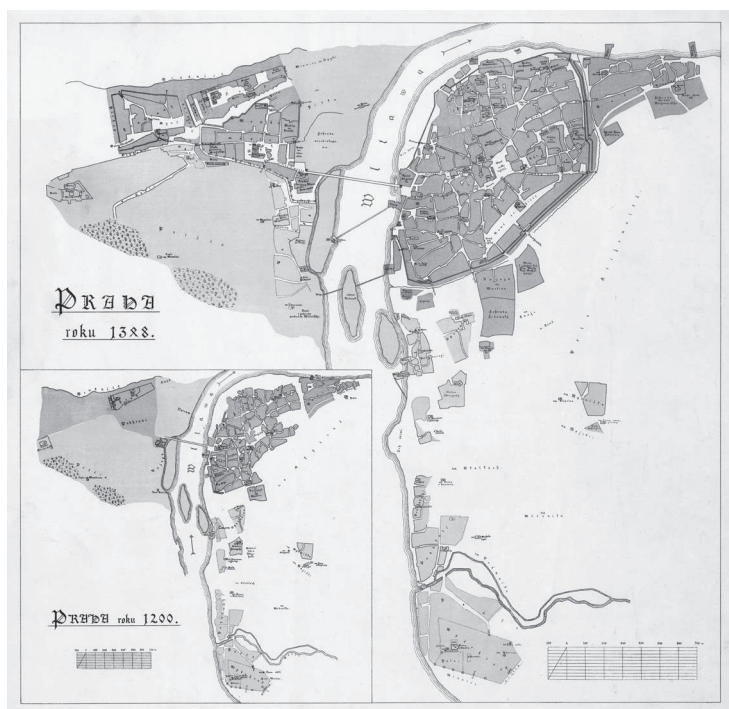

...a hned po něm Pepson...

Vybrali jsme z něj to nejzajímavější – a jedním z klíčů byla i snaha, abychom se spolu podívali jak do nejrůznějších historických období, tak do rozmanitých koutů Prahy.

Vlastně poprvé jsme se v této knižní řadě podívali na Hradčany a Pohořelec. Představujeme Vám, s nadšátkou řečeno, „zmenšený Pražský hrad“, pak téměř ztracený letohrádek, kde pracoval a zemřel Tycho Brahe, následně Richterovu vilu coby klasicistní perlu se Svatováclavskou vinicí, a přes bývalý klášter kajetánů pod Hradem se dostáváme na Kajetánku...

... a také k návratům, což je jedním z nosných prvků tohoto IV. dílu. Přirozeně se snažíme seznamovat Vás s novými objekty, ale pokud se objeví další informace

...aby se vzápětí pustili do objevování staré Prahy, což je vzrušující dobrodružství! (Wacław Władiwoj rytíř Tomek: mapa k roku 1200 a 1348)

nebo probíhá nějaký vývoj u těch již popsaných, je namístě se vrátit. V tomto svazku tudíž přidáváme novinky a fotografie třeba právě o Kajetánce, kde se stále něco děje (a tamější skvost se snad konečně dočkal záchrany).

Další opakovaná návštěva se týká Malešic. Ty představují čtvrť zdánlivě nenápadnou, ale s dochovaným půvabem prošliých časů, přičemž vyvracíme úporně tradovaný omyl ohledně zámečku.

Vracíme se i do Kunratic, na zámek těžce zkoušený, ale uvnitř oplývající nádhernou výzdobou a snad už také s vyhlídkou na obnovu.

A sousední Libuš je lokalitou, kde na nás na malé ploše vykukuje snad nejvíc otazníků v celé Praze; díky trvalému zájmu se nám daří leccos zodpovědět.

Těžiště textu je však samozřejmě v panských sídlech, na která se dosud nedostalo. O hradčanských jsem se zmínil o několik odstavců výše. Opět se ocitáme v blízkosti Pražského hradu a pak na rozhraní Pohořelce a Nového Světa, abychom pátrali po dalších slavatovských letohrádkách (smíchovský jsme Vám představili ve II. díle). Na trojici doplní cestu po barokních luthauzech ten, který patřil géniovi barokního sochařství Matyáši Bernardu Braunovi.

Dále se můžete těšit na románskou perlu, málem navždy skrytou pod klasicistním nátěrem. To jest na palác (ne-li přímo hrad) pánů z Kunštátu a Poděbrad. Hledat souvislosti se odsud vypravíme na Střelecký ostrov a k malostranským johanitům.

Ze zmiňované Libuše je to jen kousek na Lhotku, kde na nás čeká jeden dvůr zaniklý a jeden dochovaný. Druhým jmenovaným máme na mysli Nový Dvůr. Tato krásná a v dané lokalitě ojedinělá budova je v širším povědomí pouze kvůli jisté nepěkné záležitosti. Pokusili jsme se o nápravu...

...a poté sestoupili ještě níž, s krátkou zastávkou v Zátíší, až na vltavský břeh v Hodkovičkách, ke kapli svatého Bartoloměje. Čelem k řece nás obtěžuje do-

pravní ruch, ale jakmile se otočíme zády, můžeme si představovat rybník s tvrzí na ostrově.

Před koncem objevné cesty si představíme dva novogotické záměčky v různých lokalitách a s velmi odlišným osudem: Bělku a Miramare. Zamíříme tedy k Vyšehradu a do Strašnic.

A na samotný závěr se vypravíme na Žižkov. Že si tuto rozsáhlou a bohémskou čtvrť nespojujete se zámek či tvrzí? Nic si z toho nedělejte, pro nás dlouho platilo totéž... než jsme zjistili, že tu kdysi stávalo obojí. Putování pak zakončíme u „mladšího souseda přes kopec“ – v Karlíně. Tam se leccos tváří jako zámek (a nemáme na mysli proslulou Invalidovnu ani zámček Sluncová, o kterém už byla řeč v I. díle); nakonec jsme pro Vás jako „sladkou tečku“ objevili alespoň sladce růžový letohrádek.

A nyní už vzhůru na cestu, ať už jen na řádcích textu, nebo s knihou v batohu či v ruce (což není ojedinělé, a dělá nám to velkou radost)!

Vaši píšící cestovatelé a milovníci všeho krásného

Otomar Dvořák a Josef Pepson Snětivý

UTAJENÝ (A ZMENŠENÝ) STARÝ KRÁLOVSKÝ PALÁC

Pražským palácům se v této knižní sérii až na výjimky nevěnujeme. Pravda, leckteré z nich svými rozměry, fasádami či mobiliářem hravě převyšují své zámecké krajany. Platí to třeba pro Valdštejnský palác, grandiózní počín dvojnásobného císařského generalissima, pro Michnův palác, vystavěný Valdštejnovým současníkem, pro monumentální Černínský palác, který jako by se svými dispozicemi do „Matky měst“ ani nehodil (Czerninové mu dodnes s úsměvem říkají „chaloupka“), či pro zdobný Schwarzenberský palác. Tolik jen kvarteto stavebních počínů, které mi „na první dobrou“ vytanulo v této souvislosti na mysl.

Posledně jmenovaný, tedy Schwarzenberský palác, stojí v sousedství Pražského hradu. A opět – tento unikátní areál v titulech nazvaných *Utajené hrady a zámky* nepopisujeme. To z prostého důvodu, že v jeho případě (a stejně tak v případě Vyšehradu) by takový popis vydal na celou knihu, ne-li knižní řadu.

Přesto nás bude Starý královský palác, tento mocenský středobod Hradu, po celou tuto kapitolu pomyslně provázet, aniž bychom na Hrad vstoupili. Naopak se od sídla našich panovníků vzdálíme tam, kde do Hradčanského náměstí ústí Kanovnická ulice.

Tam, kam nás svou krásnou fasádou přivábil Martinický palác.

A brzy se dozvíte, proč se stavba tohoto druhu dostala do knihy, kterou držíte v ruce.

Znalec Hradčan ví, že v této přenádherné čtvrti a bývalém samostatném městě nacházíme Martinické paláce hned dva. Ten druhý leží o něco západněji, je tedy výše položen na adrese Loretánská 181/4, a představuje ojedinělý příklad římské architektury v metropoli. Kolem roku 1700 jej pro Jiřího Adama II. Bořitu z Martinic (1645-1714), který sloužil jako vyslanec ve „Věčném městě“, navrhl tamější architekt Carlo Fontana; šlo o finální podobu již dříve přestavovaného paláce. Od Clam-Martiniců jej v roce 1837 převzal erár – armáda. Na více než sto let sem byla umístěna vojenská nemocnice a dnes tu sídlí velení, štáb a 1. strážní prapor Hradní stráže. Objekt nedávno dostal žlutou fasádu, díky níž působí útulnějším a veselejším dojmem.

Aby byl hradčanský „katalog Martiniců“ úplný, zmiňme, že dům pážat Pánů z Martinic (Kanovnická 69/3), původně renesanční palác Bratří ze Šternberka, vznikl po Velkém požáru pražském v roce 1941 na místě tří gotických měšťanských domů. Za Rudolfa II. sloužil k ubytování císařských pážat, a když ho v roce 1666 barokně přestavěl Carlo Lurago, nastěho-

Nádvoří Martinického paláce s fontánou

vali se sem chudší zaměstnanci Pražského hradu. Asi by se tito poživatelé sociálního bydlení podivili, kdyby seznali dnešní lukrativnost lokality! Na konci 19. století bychom tu našli hradčanskou opatrovnu, od roku 1932 mateřskou školu a od sedmdesátých let minulého století – po celkové rekonstrukci – Útvar hlavního architekta hlavního města Prahy. Po jeho odchodu (v roce 2008) se uvažovalo o adaptaci objektu na hotel, přednost však dostal záměr vybudovat zde Muzeum paměti XX. století.

Vraťme se na rozhraní Kanovnické ulice a Hradčanského náměstí.

Poutník je zde okouzlen sgrafity na zaobleném průčelí, díky kterým bývá tento Martinický palác po právu řazen mezi nejkrásnější renesanční stavby Prahy. Ta zdobí i lichoběžníkový dvůr (bohužel se některá nedochovala celá).

Na dvorním průčelí spatřujeme výjev ze života starozákonního siláka a soudce Samsona, možná inspirovaný slavným obrazem Lucase Cranacha staršího *Samson zápasící se lvem* (1525). Jinde Samson vynáší bránu města Gazy na vrchol hory.

Aby nebylo vítězi nad Pelištejci (u nás častěji označovanými jako Filištíni) na dvoře smutno, společnost mu dělá antický hrdina Herkules. Ten je zřejmě zobrazen, jak bojuje s Lernskou hydrou, dále jak trestá Kentaura (zde ovšem spíše Satyra) Nessa a nakonec se sloupem, když měl za úkol zmocnit se Géryonova stáda.

Mě ovšem nejvíce zaujala sgrafita na náměty ze života mého jmenovce Josefa Egyptského, krášílí vnější, do náměstí obrácené průčelí. V ústředním výjevu vidíme právě jeho, jak prchá před Putifarkou, dále audienci u faraona, postavy bojovníků a horu; a poté, už v Kanovnické ulici, mu bratři strhávají suknicí.

Podle „jmenovky“ IOSVE čili JOSUE by nás mohlo napadnout, že tento starozákonní hrdina nechybí ani na dvorním průčelí. Jde ale pravděpodobně o někoho jiného – o Mojžíšova nástupce a vojevůdce Izraelitů Jozueho.

Fresky na nádvoří: Samson zápasící se lvem a vynášející bránu města Gazy na vrchol hory

Odpradávná se říká, že všechno zlé je pro něco dobré. Velký požár pražský sice v roce 1541 nemilosrdně zpus-tošil Hradčany a Malou Stranu, tato apokalypsa však podnítila čilý stavební ruch. Díky němu tu máme celou řadu hodnotných staveb, Martinický palác nevyjímaje.

Před požárem zde stávalo několik středověkých domů. Václav Vladivoj rytíř Tomek píše o pěti, novější bádání jejich počet stanovuje na čtyři. Nejvýchodnější z nich spoluvlastnil kronikář Karla IV. Beneš Krabice z Veitmile (patřily, respektive částečně patřily, mu dva zdejší domy, které se pak v roce 1374 odkazem dostaly do majetku Svatovítské kapituly). Z této doby se zachoval valeně klenutý sklep při uliční čáře. Po Veitmílem

Výjevy na fasádě: bratři strhávají Josefovi suknici a Josef prchá před Putifarkou

tu bydlel univerzitní rektor a velký vzdělanec Vojtěch Raňkův z Ježova, který při pohřební řeči nazval zesnulého císaře a krále Otcem vlasti.

Dalším prominentním rezidentem Karlovy doby je na tomto městišti, ve třetím domě, bezděžský purkrabí Oldřich Tista z Hedčan. Tomu vděčíme za realizaci vícera panovníkových záměrů, v čele s hradem Karlsfriedem a Velkým rybníkem (dnes nazývaným Máchovo jezero).

A čtvrtý dům obýval oltářník Jakl. Ten ho pak v roce 1392 odkázal rovněž kapitule pro jednoho z kanovníků.

Bydlívala tu – snad – i dvorní dáma císařovny Alžběty paní Ofka (či Ovka). S tou ovšem neradno špásovat,

neb se tu prý čas od času o půlnoci zjevuje v doprovodu ohnivého psa (ohniváčům jsou Hradčany zemí zaslíbenou, nejedná se zdaleka o jediné čtyřnohé strašidlo tohoto druhu).

V roce 1488 zakoupil nárožní dům Bohuslav VII. ze Švamberka. A jeho potomci pak postupně přikupovali další objekty při Kanovnické ulici. Drželi je až do osudné přírodní katastrofy...

...která se neblaze projevila i jinak než fyzickou zkázou objektů: přišli jsme také o mnohé zápisy z *Desk zemských*. A to se spolu s tím, že se nedochovaly ani mnohé *kontraktní knihy města Hradčan*, podepsalo pod naším nejasným vědomím, co vše stálo v této lokalitě a kdo zde bydlel.

Novým stavebníkem se stal Ondřej Teyfl z Kinsdorfu a Zeilberku (psán rovněž jako Teyffle a z Kinstorfu). Ten zakoupil někdy po roce 1552 bývalý švamberský pozemek a s využitím dochovaných sklepů a zdiva domu původně Veitmilova vystavěl do roku 1563 novou rezidenci. To, kde stál Teyflův dům, poznáme podle sgrafit se Samsonem.

Nemovitost pak přešla za 3.600 kop grošů míšeňských do rukou Jiřího Bořity z Martinic na Smečně (1532-1598), a to někdy v osmdesátých letech 16. století (konkrétní letopočet se v pramenech různí, nejčastěji

Jaroslav II. Bořita z Martinic na rytině
Wolfganga Kiliana

je uváděno rozmezí 1580-1583). Důvodem byla skutečnost, že se Teyfl v Praze příliš nezdržoval; byl vojenským velitelem pevnosti Ráb.

A tak se začal rodit Martinický palác, někdy označovaný i jako Starý Martinický dům; mimo jiné došlo k výraznému rozšíření objektu a průčelí dostalo rozebraný štít (architekta bohužel neznáme, což platí také pro Teyflův dům). Tato tzv. první etapa, během níž vznikla i sgrafitová výzdoba, byla v roce 1585 završena zápisem do *Desk zemských*, přičemž císař Rudolf II. vyňal sídlo z pravomoci města Hradčan.

Martinický erb nad vchodem

I tato skutečnost dosvědčuje, že Jiří Bořita nebyl jen tak někdo. K vzestupu mu pomohl urozený původ, píle a v neposlední řadě společenská obratnost. Viděli bychom ho u dvora arcivévodů a pozdějších císařů Maximiliána II. a Rudolfa II., jakož i pánů z Rožmberka. Kariéru završil coby nejvyšší zemský sudí Království českého a nejvyšší český kancléř.

Jako vysoký úředník potřeboval v Praze reprezentativní sídlo, pokud možno na dohled Hradu. A k tomu se Teyflův dům, nyní už k nepoznání přestavěný, vý-

borně hodil. Ten si ovšem musel na svou ještě okázalejší podobu počkat na dalšího, ještě proslulejšího majitele, který tento i další majetek zdědil coby synovec bezdětného strýce.

A tímto synovcem byl Jaroslav II. Bořita z Martinic (1582-1649), jenž vstoupil do českých dějin jako jedna ze tří obětí třetí pražské defenestrace v roce 1618.

Jak jistě víte, z celé události vyvázl Martinic i jeho společníci Slavata a Fabricius relativně dobře, byť se to neobešlo bez smrtelného nebezpečí a újmy na zdraví. Po několika málo letech se však mohl vrátit do vlasti jako vítěz a příznivé situace využít k rozhojnění majetku i kariérnímu vzestupu (ten zakončil úřad nejvyššího purkrabího pražského).

Nad vchodem ho připomíná deska z červeného mramoru s martinickým erbem se dvěma lekny (lek-níny) s kořeny a s hvězdou. Nejprve mě překvapilo, že na erbu nevidím zásadní polepšení – klenot štítu domu Habsburského s iniciálami tří císařů, jimž defenestrováný místodržící sloužil: FMR. Ten nechybí třeba na náhrobní desce v Martinické kapli ve Svatovítské katedrále. Důvod je ale možná prostý: erb díky klenotu štítu domu Habsburského výrazně nabývá na výšce, a jako takový by se asi nevešel mezi vstupní vrata a řadu oken v prvním patře.

S přestavbou paláce Jiřího Bořity, kterou odborníci označují jako druhou etapu, začal Jaroslav II. Bořita už před osudným rokem 1618. Postaveno bylo severní křídlo s Velkým sálem (datován už rokem 1617), čímž byl uzavřen lichoběžníkový dvůr.

Práce pak byly pochopitelně na několik let přerušeny a jejich pokračování, již v raně barokním duchu, bylo završeno ve třicátých letech 17. století. Jiřího palác byl zvýšen o jedno patro a průčelí završil nový štít (celkem je krásli tři, prostřední je nejzdobnější). Úprava fasád, které dostaly nová, sdružená okna, měla bohužel za následek porušení některých sgrafit.

Přistavěn byl sousední, severovýchodní rizalit, orientovaný směrem k Jelenímu příkopu a zakončený střešním altánkem, otevřeným do tří stran. Sály pak dostaly kazetové stropy a k Velkému byla připojena kaple. Výmalbu kazet v tomto sále pořídila teprve vdova po Jaroslavovi – jeho čtvrtá manželka – Alena Barbora Kostomlatská z Vřesovic. Byť, jak si ještě povíme, už zde prakticky nebydlela.

Co je však pro nás nejdůležitější a čím se dostávám k zodpovězení otázky, proč jsem v úvodu této kapitoly zmiňoval Starý královský palác a proč jsme Martinický palác zařadili do této knihy: teprve v roce 1985 zjistila ing. arch. Jaroslava Staňková z Fakulty architektury ČVUT, že Jaroslav II. Bořita přestavěl své hradčanské sídlo tak, aby dispozičně a hmotově odpovídalo Starému královskému paláci na Hradě. S tou „drobnou“ odchylkou, že vše bylo provedeno v polovičním měřít-

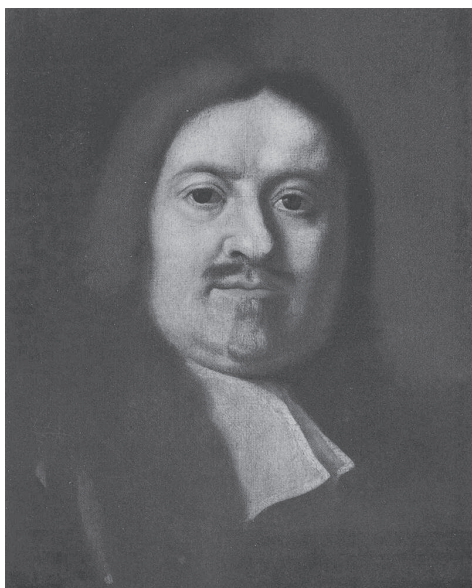
ku. Předpokládá se, že takto chtěl postavit sobě i svým potomkům symbol znovuzískané moci a „zázračného“ zachránění.

Objekt v místech dnešního zadního domu při Kanovnické ulici našemu rodu nepatřil až do roku 1627. Držela ho Kateřina Pücklová z Lehníku a její zboží odkoupil nejstarší Jaroslavův syn Jiří Adam I. Bořita z Martinic (1602-1651), který pak získal i stavení později nazvané palác Hložků ze Žampachu. Dům paní Kateřiny Jiří Adam během dvou let zvelebil a následně prodal – za výrazně vyšší cenu – otci Jaroslavovi. Zajímavý příklad transakce v rámci rodiny!

Ano, Jaroslav jistě myslel při koncipování nového paláce nejen na sebe, ale i na ty Martinice, kteří přijdou po něm (byť hlavním rodovým sídlem bylo Smečno na Kladensku).

Mezi nim rád zmiňuji jeho dalšího syna Bernarda Ignáce Jana (1614-1685). Ten proslul nejen jako hodnostář (coby nejvyšší purkrabí stál přes třicet let v čele správy Českého království), ale také jako velký vzdělanec (mj. prorektor Pražské univerzity) a mecenáš. Byl donátorem osmé kaple Staroboleslavské poutní cesty, ve Slaném založil františkánský klášter a piaristickou kolej, do Prahy a posléze Hořovic uvedl theatiny (u nás známější pod názvem kajetáni), ve strahovské bazilice

Bernard Ignác Jan hrabě z Martinic
(maloval Karel Škréta)

Nanebevzetí Panny Marie mu vděčíme za oltář Panny Marie Pasovské... Tolik jen stručný výběr z jeho zbožných počinů.

V majetku jeho rodu se areál v rohu Hradčanského náměstí udržel až do roku 1789, kdy umírá poslední mužský potomek rodu František Karel (*1733). Ovšem významu pražské rezidence pozbyl už na rozhraní 17. a 18. století. Tehdy ji totiž Jiří Adam II. přenesl do barokní novostavby v Loretánské ulici, kterou jsme si představili v úvodu. Dokonce už vdova po Jaroslavu II. Bořitovi, zmiňovaná Alena Barbora Kostomlatská z Vřesovic, přesídlila po manželově smrti do jiného Martinického

domu, v Celetné ulici (čp. 554-I). Náš objekt navíc utrpěl pruským bombardováním v roce 1757.

Pro rozhraní Kanovnické ulice a Hradčanského náměstí se nám tedy může opět hodit pojmenování Starý Martinický dům; od vymření Martiniců po meči až do roku 1799 ho držela Marie Anna Martinicová, provdaná hraběnka z Althanu.

To už ale Starý Martinický dům sloužil nějakých sto let jen jako sídlo a obydlí úředníků a služebnictva. Rovněž přišel o výmalbu stropů, které byly podbity rákosou a omítnuty (tentokrát nešlo o nedostatek estetického citu, ale o racionální součást josefínských reforem – o prevenci požárů). A nakonec ho potkalo to, co i mnohé jiné pražské paláce: byl přeměněn na činžovní dům s jedním hlavním apartmá nové majitelky Josefy Weitenweberové a pětadvaceti nájemními byty. Údaj k roku 1814 pak hovoří o policejní strážnici a 26 bytových jednotkách.

Na rozhraní třicátých a čtyřicátých let 19. století, za další majitelky Barbory Trödllové, došlo k úpravám pod vedením Johanna Christiana Wyttecka (Vítka), přičemž jedna byla devastující. S cílem ještě zvýšit počet nájemních bytů sáhla Trödllová k přepatrování Velkého sálu, což si vynutilo i zvýšení celého objektu. Sál byl naštěstí později obnoven a díky dochovaným kresbám, které pořídil syn první měšťanské majitelky Felix Antonín Maria Weitenweber, známe i jeho původní podobu: čtyřicet tři polí kazetového stropu pokrývaly alegorie Církve a biblických hostin.

Nové přestavby se hned počátkem následující dekády ujal plodný stavitel Johann Maximilian Heger, jenž přidal klasicistní přístavbu. Jedná se o podlouhlý objekt dnes bez popisného čísla, přiléhající ke Kanovnické ulici a ležící mezi Martinickým palácem a palácem Hložků ze Žampachu. Hlavní budovu pak v duchu zadání nijak nešetřil a „obdařil“ ji – mimo jiné – pekařskou pecí a zámečnickou dílnou.

Začátkem minulého věku byl na celý komplex, a zejména jeho interiér, smutný pohled. V padesátých letech pak byly provedeny alespoň dílčí opravy a zajištěna sgrafita. Tehdy zde údajně bydlelo nějakých 70 rodin, takže nepřekvapí, že v té odduševněné době sloužila kaple jako spižírna a přinejmenším fasáda byla zašlá až běda.

Na přelomu šedesátých a sedmdesátých let se Starý Martinický dům konečně dočkal generální rekonstrukce, aby se v něm, až do restituce v roce 1994, usídlil Útvar hlavního architekta hlavního města Prahy (pod projektem je podepsán Zdeněk Hölzel). Kromě sgrafit na obou průčelích, malovaných trámových stropů a interiéru kaple byl obnoven i prvek, který mě coby ctitele vody vždy potěší: studna na nádvoří. Ta dostala fontánu podle návrhu Josefa Vitvara.

Zajímavým novodobým majitelem byl Vratislav Veselý, jenž zde dokonce choval divokého kance Celestýna.

Strop v mezipatře u hlavního schodiště

To jen pro pobavení; jak jsem se dozvěděl, pan Veselý objekt zrenovoval z vlastních prostředků – bez dotací – a zpřístupnil veřejnosti. Za to si zaslouží ocenění, přestože podle odborníků jsou jeho úpravy kontroverzní.

Dnes se o celý komplex skvěle stará a náležitě ho obnovuje česká investiční skupina R2G pana Oldřicha Šlemra. Nejenže si lze prostory pronajmout, ale hlavně – jak jsem si mohl na vlastní oči ověřit – procházejí pečlivou a citlivou rekonstrukcí.

Jako zajímavost zmiňme skutečnost, že se zde v roce 2014 natáčela „štědrovečerní“ televizní pohádka *Princezna a písař* (scénář Rudolf Merkner, režie Karel Janák).

Výzdobu na uličním i dvorních průčelích jsme si představili, vstupme tedy do hlavní budovy, konkrétně do jižního křídla.

Některé části, zejména klenuté stropy nad schodišti, upoutají výmalbou. Jak jsem se však dozvěděl, nejde o dobovou záležitost, ale o pozůstatek natáčení seriálu *Borgiové* za pana Veselého.

Totéž platí pro sál ležící pod Hlavním sálem. Zde se můžeme potěšit částečně dochovaným martinickým erbem (už se šternberskou hvězdou) na zdi (vedlejší erb je zcela setřený, a nelze jej tudíž identifikovat). Ale jinak zde v prosinci 2024 vidíme zase jen filmařské dekorace.

Hlavní sál pak vyniká kazetovým stropem (byť bez původní výmalby, jejíž obnova se zatím neplánuje) a jediným funkčním původním krbem. Zaujme sice i pestrou paletou zvířetnickových, figurálních a alegorických motivů, jenže tu opět tvoří pouze „borgiovské“ dekorace.

Na kazetovém stropě, jak víme z kreseb z Weitenweberova náčrtního sešitku, byla uprostřed Alegorie církve a po stranách Hostina v domě Tobiášově a Hostina Baltazarova.

Odsud vcházíme do kaple. Ještě před vchodem do ní jsou na stěnách malby Adama a Evy, snad inspirované stejnojmennou Dürerovou rytinou z roku 1504. Na vnitřní stěně kaple nad vstupem bojuje svatý Jiří s drakem. Nejpozoruhodnější je ovšem výzdoba klenby: Nejsvětější Trojice s Pannou Marií a s přijetím duší

Výmalba nikoli dobová
– pozůstatek natáčení
seriálu Borgiové

spravedlivých do nebe, Poslední pomazání, Zavržení z Posledního soudu, a nakonec Poslední soud se vstáváním mrtvých z hrobů a rozdělováním na spravedlivé a zavržené, kde nemůže chybět archanděl Michael.

Když už hovořím o mrtvých, přidám historickou zajímavost: Je málo známo, že i na Hradčanském náměstí se popravovalo. Pokud si před kanovnickými domy, čili sousedy Martinického paláce, představíme tehdy obvyklé masné krámy (zde ve dvou řadách), ještě před nimi, tedy blíže středu náměstí, stával pranýř. A dokonce katovské lešení zde bylo postaveno v roce 1547, kdy Ferdinand I. trestal právě potlačený odboj. Skončila tu životní pouť čtyř nešťastných měšťanů. Neblahé zařízení pak bylo kolem poloviny 16. století i nadále využíváno, ale už jen příležitostně.

Směrem na západ, v sousedství paláce Hložků ze Žampachu, se nachází oddělená součást areálu, Trčkovy domy. Jsou tvořeny dvěma sloučenými objekty s bránou uprostřed. Donedávna v nich byly kanceláře. Od léta 2023 probíhá jejich kompletní rekonstrukce s cílem vrátit jim jejich původní – bytový – účel. Krásné klenby a fragmenty renesančních omítek budou zachovány a proměnou prochází i přilehlá zahrada a Hegerovo klasicistní křídlo.

Šťastné konce tedy nacházíme nejen v pohádkách! A odkaz na Starý královský palác i tam, kde by nás to ani ve snu nenapadlo.

(Josef Pepson Snětivý)

KURZŮV LETOHRÁDEK ANEB U POHOŘELCE JSME NEPOHOŘELI

V knize *Tajemství pražských klášterů – Královská kánonie premonstrátů na Strahově* jsem si posteskl, že dům U Modré hvězdy (Pohořelec 141/14) nabízí nejchudší fasádu v celé uliční řadě a že je to škoda, protože představuje pohledovou dominantu (ostatně ještě kolem poloviny minulého století se v něm prodávaly brikety a uhlí). Ten, kdo vystoupí na stejnojmenné tramvajové stanici (myšleno Pohořelec), se tím však určitě nenechá odradit. Jednak ho čeká půvabná a historicky cenná jižní strana této bývalé osady a čtvrti (a za ní impozantní Strahovský klášter), jednak je toho zde k objevování dost a dost.

Čtenáři publikace, kterou jsem uvedl v první větě, si možná vzpomenou na Novou říšskou bránu, která už odešla do historie. Stejně jako domy západně od Kučerova paláce (Pohořelec 114/22), například bývalé čp. 115 jakožto součást tohoto paláce, zbořené při proražení tzv. Keplerovy silnice na přelomu 19. a 20. století. Stejný osud potkal bývalá čp. 116-118 jakožto prodloužení dochované severní strany Pohořelce.

Jak je mým zvykem, rád připomenu pozapomenutou osobnost, která se v této k nepoznání proměněné lokalitě – konkrétně v bývalém čp. 118 – narodila. Skvělý

Jednoduchá fasáda domu U Modré hvězdy

sochař Bernard Otto Seeling zanechal svá díla například na Prašné bráně, Staroměstské radnici či na Řípu.

Na západní straně, přibližně v pravém úhlu k této uliční čáře, uzavírala nálevkovitě se rozšiřující pohorelecké náměstí řada historických domů s bývalými čp. 120-122. Ty padly za oběť výstavbě Zeměbraneckých kasáren na počátku devadesátých let 19. století. Takže tu dnes místo dobové krásy stojí opuštěná neorenesanční budova Hradčanských kasáren, v níž jako by se zastavil čas (byť hodiny na průčelí jdou).

Ten se naopak bohužel nezastavil ani před kasárenami, ani pár kroků odsud na sever. Jinak bychom tu dodnes měli jednak pomník plukovníka Josefa Jiřího Švece a jednak letohrádek Jakuba Kurze ze Senftenau.

Co dnes připomíná
Novou říšskou bránu:
dům U Říšské brány
na rohu ulic Myslbekova
a Bělohorská; pozůstatek
naproti domku
výběrčího masného
krejcaru

Druhého jmenovaného tu přesto něco připomíná.
Nevěříte? Pojdte se mnou.

Na dnešní adrese Parlérova 118/2 nacházíme členitou budovu Gymnázia Jana Keplera. Roh ulic Parlérova a Keplerova pak od roku 1984 ozvláštňuje sousoší posledně jmenovaného a jeho kolegy Tychona Brahe. Autorem je Josef Vajce, architektonickou koncepci navrhl Vladimír Pýcha.

Ti dva – myšleno Brahe a Kepler – tu nestojí náhodou.

Málokoho napadne vstoupit na travnatou plochu za nimi a nahlédnout průhledem v plotě kolem pozemku gymnázia, respektive přes zeleň, jež ho obklopuje.

A pokud by ho to i napadlo, nepozná, že skrovné pozůstatky pamatují rudolfínskou dobu, zurčení fontány, řehtání koní a kratochvíle na letohrádku (na pozemku se nacházela i druhá obytná budova).

Ani rodové jméno Kurz von Senftenau už dnes nikomu nic neřekne. A přece šlo o vlivnou šlechtickou rodinu, na jejíž stopy narazíme v osudových bitvách, mezi jezuity či na dvoře „císaře alchymistů“ Rudolfa II.

Posledně uvedené platí pro Jakuba Kurze, zvaného Curtius, ze Senftenau (psán také Kurtz či ze Senftenavy), říšského místokancléře, který sloužil už Maxmiliánu II. Pro Rudolfa zajišťoval zejména styk s učiteli,

Pohořelecké průčelí Zeměbraneckých kasáren (pohlednice z roku 1902, neznámý autor)

mimo jiné s Tychonem Brahe. S proslulým Dánem vyjednával v Kodani o jeho přesídlení do Prahy, k němuž nakonec skutečně došlo. Osudy obou se pak ještě jednou protnuly, to už ale Jakub nebyl na tomto světě.

Leč popořadě.

Kolem roku 1590 mohl Jakub Kurz ze Senftenau pozvat hosty do svého dokončeného letohrádku, ležícího mezi Strahovským klášterem a potokem Brusnice. Řekli jsme si, že kromě letohrádku, zázemí a druhého obytného stavení nechyběla v areálu fontána a konírna.

Dochovaná severní strana Pohořelce (zleva Kučerův palác, dům U Zlatého lva, dům U Kunderaticů a Šlikův palác)

Kurz se z tohoto místa netěšil příliš dlouho. Původně jsem se domníval, že přesně jednu dekádu, a že tedy zemřel v kulatém roce. Jenže pravděpodobně se tak stalo o šest let dříve, v roce 1594. Je možné, že už před svou náhlou smrtí vyjednával s dánským hvězdářem o jeho přesídlení do Prahy. Jenže Brahe byl tou dobou zcela spokojen v Dánsku (neshody s novým králem Kristiánem IV. se datují až od roku 1597) a v jeho pozdějším příchodu do Prahy pak sehrál zásadní roli spíše všestranný přírodovědec a Rudolfův osobní lékař Tadeáš Hájek z Hájku; tito dva vědci se seznámili už roku 1575 v Řezně, když tam Hájek doprovázel Rudolfa na jeho korunovaci.

Do Kurzova uprázdněného areálu, který odkoupil sám císař, se Tycho hned nastěhoval. Zde tedy máme ono slíbené protnutí osudů, v Kurzově případě už po-

smrtné; dokonce se tvrdí, že mu letohrádek Kurz ještě zaživa nabídl.

Pokud ano, bylo by to mimořádně velkorysé. Říšský místokancléř totiž získal obrovskou (a už tehdy navýsost lukrativní) plochu, táhnoucí se až k potoku Brusnici a k později se zrodivšímu kapucínskému klášteru. Letohrádek pak vystavěl na území mezi Strahovským klášterem a zatím ještě neexistujícím Černínským palácem. Odtud zřejmě pramení pozdější mylná představa, že letohrádek stával v místě tohoto giganta mezi pražskými paláci. Ještě jiná nepravdivá hypotéza, kterou zmiňuje František Ruth, kladla Kurzův letohrádek tam, kde stojí Dům pážat pánů z Martinic (Kanovnická 69/3): tudíž do bezprostřední blízkosti Nového Světa, kam se ještě podíváme. Další, opět mylné názory operovaly s Trauttmansdorffským palácem (Loretánská 180/3) nebo s mně neznámým Edelknabovským domem...

...ale pro jistotu si rovnou řekneme, že na Novém Světě Brahe delší dobu nebydlel. Už z toho důvodu, že Kurzův areál bývá popisován jako „rozlehlý“, tudíž nevidím důvod, proč by v něm nemohl setrvávat třeba i s početnou rodinou.

Císař se tentokrát plácl přes kapsu, protože mu na učeném hostu záleželo: vdově Anně Kurzové vyplatil pěknou sumu deseti tisíc říšských tolarů (Josef Smolík uvádí v knize *Mathematikové v Čechách* dokonce dvojnásobnou částku). Nový uživatel areálu pak o letohrádku píše jako o *nejvýše položeném domě v Praze*, takže volba místa pro observatoř dává smysl. Víme to

díky dopisu, jímž Brahe zval švagra Holgera Rosenkranze na pražskou svatbu své dcery Alžběty.

Jak vidno, Rudolf dokázal být velkorysý, a díky tomu zde mohl nejen Brahe, ale i jeho kolega Jan Kepler v klidu pozorovat hvězdy.

V klidu? To není tak jisté...

Tyge Ottesen Brahe, jak znělo jeho jméno v dánštině, 17. století pouze nakrojil. Zemřel na jeho samotném počátku, léta Páně 1601. Nedlouhý čas, který mu zbýval, trávil v místech, kde je dnes jeho a Keplerovo sousoší, případně poblíž.

Nejprve si upřesněme poslední slovo předchozí věty. Na Novém Světě nacházíme dům U Zlatého noha (či gryfa, Nový Svět 76/1). Hvězdář zde v roce 1600 údajně pobýval. Pokud je to pravda, pak v jiném domě než v tom, který spatřujeme dnes. Ten byl totiž postaven až ve druhé polovině 17. století, od té doby dostal celou řadu nových podob – a nedávno také novou fasádu, takže ta už není oprýskaná. Povšimněme si na ní desky s českým a anglickým textem, jenž kategoricky tvrdí, že bychom ho tu v kulatém roce opravdu potkali.

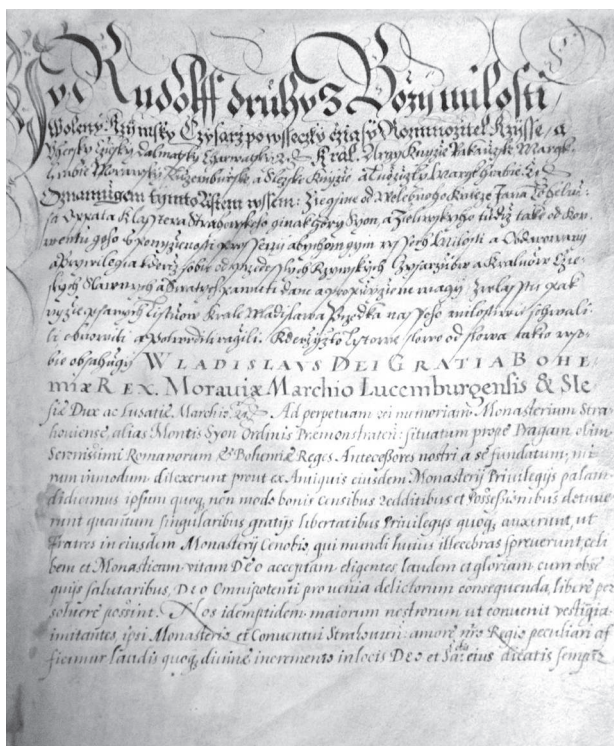
Potkali možná, leč po zralé úvaze se domnívám, že Braho nejen pracoval, ale také bydlel v bývalém Kurzově letohrádku (v čemž na něj pak krátce navázal i Kepler). Už proto, že tam bylo v interiéru a v zahradě

Ať je horko, nebo třeba nasněženo, Brahe a Kepler střeží gymnázium druhého jmenovaného

Rudolf II.; potvrzení výsad a privilegií Strahovského kláštera tímto panovníkem (1591)

mnohem víc prostoru než zde, na Novém Světě. Kromě toho v Kurzově letohrádku (v Keplerově přítomnosti) 24. října 1601 zemřel – což jen potvrzuje můj názor, že na Novém Světě spíše delší dobu nebydlel. Je ale pravděpodobné, že tam krátce pobýval, než byl pro něj bývalý Kurzův letohrádek připraven. Tuto hypotézu posiluje i fakt, že v domě U Zlatého noha býval hostinec. Ačkoli opatrní památkáři přesto dodávají (v tomto případě správně), že Tychonův pobyt na Novém Světě „není spolehlivě doložen“. A František Ruth, který nám bude i nadále cenným zdrojem informací, kategoricky píše:

Deska mu omylem zasazena byla na domku č. 76 na Novém Světě.

A jak to bylo s tím klidem, respektive neklidem, nahore na Pohořelci?

Stejně jako v případě Braheho novosvětského pobytu jde o jeho údajné – toto slovo zdůrazňuji – problémy se zbožnými sousedy: hradčanskými kapucíny.

Tito novousedlíci zažívali hned po příchodu do české metropole horké chvíle. K protikatolickým náladám většinového obyvatelstva se přidružila změna postoje Rudolfa II., který bratry nejprve pozval, aby je po krát-

Povinnosti Rycerstva na Bosu
 rzečky před **E**lassem
 a N. Vlybuzi a Prizajam Panu Bogu my
 mohauzýmú, Alagstárone Plannic Marzj
 Alacze Boai z mysem Svatom. **E**ustog
 nemú a Vleboemú Aniezy Janowi Točelomi
 Panu Epypatu Alastera Vražomytce ginal
 Gory Dzer, Panu Przeworowi Dub Przeworo
 mi w mysemú Konwentu tegoš Alastera.
 Zie tzyz tento Zursad Vlygřazfz, Wnie
 Pranie, w Vprzimie ke tzyi a tzyale Pana
 Boga spravomati. Razdemú, Vgalemu
 a Vgldemú, Comazymu w Przeworowi mu Jna
 memú Vleznamemú spravomati do Pomahatj.
 Zie negřaz zirdnegó proti Vpravomati ob
 tiepomati, Miezogofat gřzobeg proti Panu
 Bogu a ke Wodie Wřzognosti pro bezpě Vozaral
 nedopuštěti, Le to negřaz tzyrile Pro Prizen
 ani ne Prizen, Pro Jazy, Ani Pro zirdnau gi
 nau wicry. Tzyo mi do Pomahet Pan Dvoj
 Alakta Dzy, z Wypřidni Svatyj Amen.

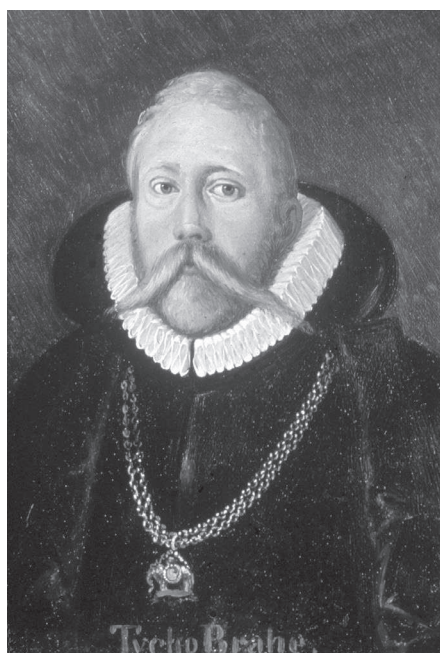
List z knihy tzv. Pohořeleckého práva (počátek 17. století)

Strahov a Pohořelec počátkem 17. století
(Aegidius Sadeler: Pohled na Prahu, 1606)

ké době hodlal vyhnat. Podrobně o tom píšu v obou vydáních knihy *Tajemství pražských klášterů – Hrad a Hradčany*. Její čtenáři vědí, že Rudolfova nelibost záhy přešla, takže kapucíni zůstali.

Podle zprávy prvního představeného, svatého Vavřince z Brindisi, se k nepřejícníkům přidal právě Tycho Brahe. Vavřinec mu dává nesprávné, ale v intencích uváděné zlomyslnosti sugestivní jméno „Ticobra“. Ten prý varoval císaře, ať se má na pozoru, neb má zemřít rukou nějaké obludy. Rudolfa přirozeně zajímalo, o jakou obludu by mělo jít, a hvězdář údajně prohlásil, že nikdy neviděl nic obludnějšího než kapucíny. Vyděšený mocnář pak začal naléhat na své ministry, aby bratry vyhnali z království. Kapucíni však měli neméně mocné přímluvce a císař většinou nic nedotáhl do konce...

Tycho Brahe na malbě Eduarda Endera

Naštěstí, protože tento hradčanský klášter je úžasnou institucí s více než čtyřsetletou tradicí (byť formálně přerušenu v letech 1950-1990).

Je otázka, co všechno *nebenosný Atlas dánský* Rudolfovi namluvil a co je jen pověst. Například František Ruth v *Kronice královské Prahy a obcí sousedních* píše:

Tycho Brahe kdysi císaři Rudolfovi II. řekl, že zamílovaný jeho lev i on mají touž planetu; když tedy zcepeněl lev, císař pevně věřil, že mu jest umřítí, a odmítal

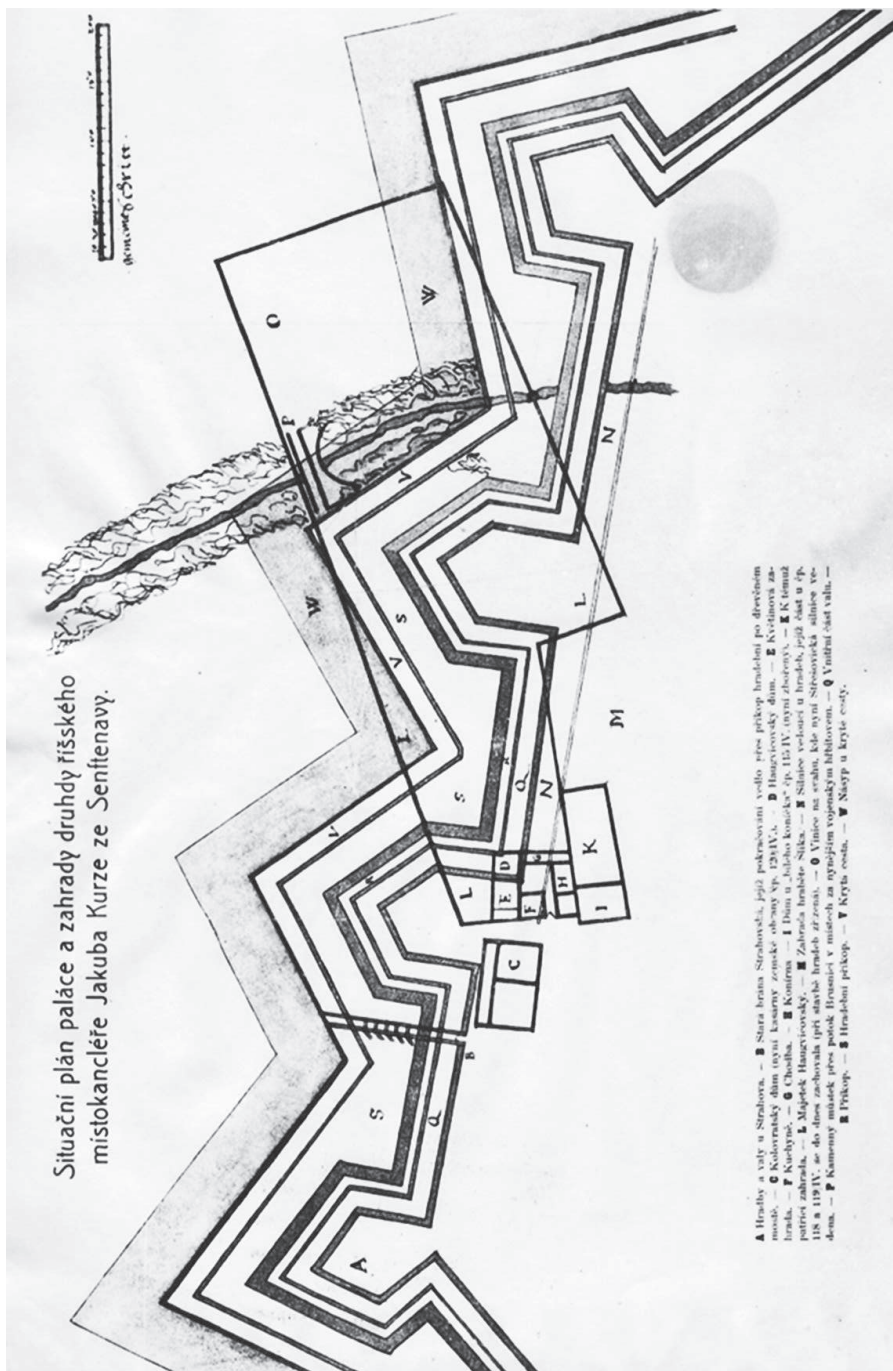

Johannes Kepler (August Köhler, 1620)

veškeré léčení. Stal se ještě více zádumčivým a skonal 20. ledna 1612.

Vraťme se ze Lvího dvora, z tohoto bájného zvěřince, kde stály v zamřížovaných výklencích klece jiných šelem horkého pásma; mohutný tygr, levhart srsti ryšavé, dva pardalové, rys lesknavých očí a jakožto neobyčejná zvláštnost, ze které císař nejvíce se těšival, „lesní muž“, velická opice z ostrova Bornea, později orangutang zvaná, na Pohořelec.

Situáční plán paláce a zahrady druhdy říšského
mistokancléře Jakuba Kurze ze Senftenavy.

Kurzův letohrádek a další nemovitosti zakreslené do půdorysu Mariánských hradb

Nový Svět: v popředí uprostřed dům U Zlatého noha, za ním bývalý Císařský špitál sv. Antonína a Alžběty, ještě dále vykukuje věž kostela sv. Jana Nepomuckého

Rovněž o Tychonově snaze vypudit z Prahy kapucíny, sotvaže přišli, se můžeme jen dohadovat. On sám ještě stačil toto nařčení popřít. A František Ekert ve své nedostižné knize *Posvátná místa královského hlavního města Prahy* uvádí příčinu, která se jeví být závažnější než náboženský rozpor mezi protestantským astronomem a katolickými řeholníky: ti prý Tychona, který měl observatoř právě v našem letohrádku, rušili vyzváněním. Snad proti nim tedy nechoval žádnou iracionální zášť, ale časté zvonění mu lezlo na nervy. Nemusíme ve všem hledat vznešené či duchovní příčiny...

Takto jsem celou „kauzu“ uzavřel ve zmiňované knize o kláštorech na Hradě a Hradčanech. Nyní, s od-

Hradčanský klášter kapucínů s kostelem Panny Marie Královny andělů

stupem několika málo let a po zralé úvaze, dodávám: „Těžko říct...“ Uvědomil jsem si totiž, že hlas zvonů či zvonků zde nebyl žádnou výjimkou. Pravda, loretánská zvonohra (ba ani samotná Loreta) tehdy ještě neexistovala; ovšem zvonění se jistě rozléhalo ze strahovské baziliky Nanebevzetí Panny Marie a ze Svatovítské katedrály, k čemuž se připojoval farní kostel svatého Benedikta i předpokládaný kostel svatého Matouše na dnešním Loretánském náměstí. Na druhou stranu: kapucíni začali sloužit mše už před létem 1600 (zatím v provizorním prostoru, kostel Panny Marie Královny andělů se teprve stavěl), zvonili i během nich – a sloužili je svědomitě. Svatý Vavřinec z Brindisi si vymohl speciální povolení k bohoslužbám trvajícím až třináct

hodin! Navíc je třeba si uvědomit, že bratří se tehdy vyzváněním budili a svolávali ke společným modlitbám, a to i v noci.

Mniši tak opravdu mohli hvězdáře zvoněním otravovat...

...leč ve fyzickém smyslu tohoto slovesa nikoli otrávit: nedávné bádání totiž vyvrátilo dřívější domněnku, že za Tychonovu smrt mohla vražda způsobená jedem, konkrétně rtutí. Jako potenciální podezřelí tedy odpadají Jan Kepler, vzdálený hvězdářův příbuzný Erik Brahe ve službách dánského krále Kristiána IV. a samozřejmě i naši kapucíni. Bylo by krajně neseriózní podsouvat komukoli ze zmiňovaných tak ohavný čin!

Podle toho, co jsem se o slavném Dánovi dočetl, ho do hrobu přivedla nejspíše jeho nestřídmost; ani smrt ve věku necelých pětapadesáti let tehdy nebyla vnímána jako předčasná. Sám astronom ostatně pochopil, že úplný klid na Hradčanech nebude (co by asi řekl dnes?!), a z mimopražských útočišť, která mu císař nabídl, si vybral Benátky nad Jizerou.

Připomeňme, že Kurzův letohrádek (zvaný též Kurzův dům) nebyl jedinou takovouto stavbou, kde Brahe a Kepler konali pozorování. Dělo se tak – v císařově přítomnosti – i v letohrádku královny Anny, o čemž píšeme ve společné knize *Utajené hrady a zámky II*. Povědomí o tom se udrželo, takže ještě v první polovině 19. století byla tato perla záalpské renesance na rytinách Prahy označována jako *bývalá observatoř Tycho Brahe v Císařské zahradě*.

Královský letohrádek (či milohrádek, chcete-li). Také odsud pozorovali Brahe a Kepler hvězdy

Určitou nejasnost vzbuzuje zjištění Rudolfa Hlubinky, právníka, historika a ochránce památek (a zetě Mikoláše Alše), z roku 1931, že mezi původním hlavním vchodem na východní straně a oknem střední místnosti bylo v omítce vyryté znamení IHS v kruhu. To je spojováno s jezuiti. S ohledem na tuto skutečnost bývalo občas pochybováno o tom, zda jde o Tychonovu observatoř – byl přece luterán! Ano: pokud by bývalo skutečně ozvlášťovalo zeď jeho bydliště a pozorovatelný, asi by to neviděl rád. Na druhou stranu předpokládám, že byl natolik tolerantní a na úrovni, že by znamení nezničil. Kromě toho mohlo být do omítky vyryto třeba až v období mezi Bílou horou a zánikem letohrádku. O jezuitském vlastnictví tohoto objek-

Martinický palác

Průčelí Martinického paláce a jeho horní patra, viděná z ohbí Kanovnické ulice

Josef na audienci u faraona (výjev na průčelí)

Nádvoří Martinického paláce. Na fresce vlevo Jozue

Klenutý sál ležící pod Hlavním sálem dosud s „výmalbou“ z natáčení seriálu Borgiové

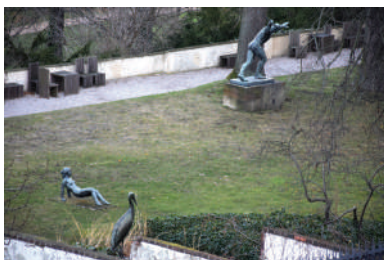
Tentokrát už dobový erb Martiniců tamtéž

Hlavní sál Martinického paláce, vstup do kaple s Adamem a Evou a nádherná výmalba jejího stropu

Trčkovy domy, přiléhající od východu k paláci Hložků ze Žampachu

Výhled na severně ležící zahrady: paláce Hložků ze Žampachu a Šternberského paláce

KURZŮV LETOHRÁDEK

Gymnázium Jana Keplera a pozůstatky Kurzova letohrádku na jeho zahradě

Pomník Tychona Brahe a Johanna Keplera (Josef Vajce, 1984)

Pozůstatky barokního opevnění severně od bašty sv. Františka Borgii

Pohorelecké průčelí bývalých Zeměbraneckých kasáren

tu jinak nic nevíme. Tento Hlubinkův údaj však přispěl k pochybnostem, zda jde skutečně o pozůstatky letohrádku. A to zase nepřímou k jejich nedostatečné ochraně – a přímo k negativnímu stanovisku ohledně případné obnovy, které v roce 1960 zaujal památkář Adolf Janoušek. Přiznejme, že i on volal po nápravě; hlavně proto, aby ostudný stav u klíčové komunikace nedráždil s ohledem na II. celostátní spartakiádu a na rok, který byl pro tehdejší režim jubilejní.

Musím dodat, že je zajímavé, ne-li zářezující, že Václav Brož, kterého si ještě představíme, ve svém velmi detailním popisu žádné znamení IHS neuvádí. Že by si ho nevšiml? Nebo že by při odkrytí v jeho době nebylo vidět? Když navíc víme, že tehdy byly pozůstatky v lepším stavu než za Hlubinky...

To už se nedozvíme.

Vraťme se do pobělohorské doby a dopovězme si, jak to s Kurzovým letohrádkem vlastně dopadlo.

Činorodý a nanejvýš zasloužilý opat Královské kanoonie premonstrátů na Strahově Kašpar z Questenberka poukazoval na smlouvy uzavřené mezi svým klášteřem a dávno již zesnulým Kurzem, domáhaje se držby domu. Pan Brož, náměstek pražského primátora a člen slavnostního komitétu výročních oslav Tychona Brahe, začátkem minulého století ve strahovském archivu

Aktéři pobělohorského prodeje Kurzova domu: strahovský opat Kašpar z Questenberka a Polyxena z Lobkovic

skutečně našel pergamen s originálem nákupního listu, datovaného dnem 1. srpna 1593. Jím tehdejší opat Jan Lohel, Questenberkův předchůdce, prodává Kurzovi *tři kusy různých zahrad na Pohořelci ležících ke stavbě letohradu a zřízení zahrady*. Upřesněme, že se tak stalo s opatovým vědomím a povolením, faktickými vlastníky *tří kusů* byly tři různé osoby.

Václav Brož dále vypátral, že v roce 1617 prodal Štěpán Šmíd rytíř z Freyhofenu *dům neb navejš vystavený lusthaus, jenž slove Kurzovský*, bývalému osobnímu lékaři Rudolfa II. Hektoru Muskallimu. Freyhofen (se kterým jsme se mimochodem setkali v knize *Krajinou Albrechta z Valdštejna*) jej předtím, asi po roce 1611,

získal od předchozích držitelů, a ti jej pro změnu nabývali po roce 1608 od císaře Rudolfa II., respektive dvorské komory. Zdá se, že právě tu, čili de facto samotného mocnáře, můžeme s klidným svědomím označit za majitele po vdově Anně Kurzové.

Po Muskallim se majitelé rychle střídali, a právě tehdy vznikl spor mezi nimi a kanonií. V roce 1628 sice císař Ferdinand II. rozhodl v neprospěch kláštera, jenže Questenberk neváhal, a nemovitost přesto prodal Polyxeně z Lobkovic, rozené z Pernštejna. Ta ji hned 17. září 1630 přeprodala Alexandru Joštovi Haugvicovi z Biskupic.

Jak byli oba aktéři transakce potrestáni, to už jsem se nedozvěděl. Předpokládám, že nijak. Se vším respektem k opatu Questenberkovi a k paní Polyxeně, které považuji za velké osobnosti nastupujícího baroka: podivné obchody nejsou ani zdaleka vlastní jen naší době. V zájmu objektivity je třeba dodat, že když jsem se dotazoval ve Strahovském klášteře, bylo mi řečeno, že na přelomu 19. a 20. století, kdy pan Brož v klášterním archivu pátral, byl tento dosti neuspořádaný. Takže zjištění takto získaná mohou – ale také nemusejí – odrážet realitu.

Co lze říci s jistotou: nový majitel Haugvic si klidu příliš neužil. Jeho zboží (dobově řečeno) bylo těžce poškozeno během saského vpádu hned v roce 1631 a okupační vojska je navíc obehnila zdí.

To, co zbylo, pak Haugvic držel až do smrti v roce 1649. Usiloval ještě o převod na Jindřicha Viléma říš-

ského hraběte ze Starhenberga a na Wildbergu, jenže tento záměr zhatil Haugvicův odchod z tohoto světa, jednak fakt, že přední část pozemku už byla tou dobou zpustošena a částečně zastavěna fortifikací.

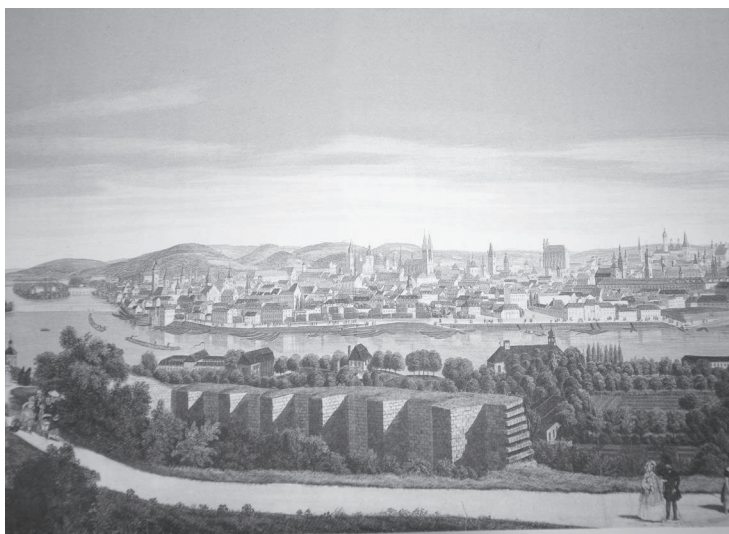

Ano, krátce po skončení třicetileté války přestaly letohrádek a zahrada krášílit Pohořelec navždy (partie pozemku, která nepadla za oběť opevňování Prahy, poté často měnila majitele, ale to není pro náš příběh podstatné).

První patro letohrádku bylo ubouráno a přízemí zasypáno během výstavby barokních hradeb, později nazvaných Mariánských, konkrétně bastionů IX. a X., tedy Strahovského a sv. Františka Borgii.

Vzhledem k tomu, kde stála prvně jmenovaná a kde se stále nacházejí pozůstatky té druhé (v prostoru bašty sv. Františka Borgii, vybíhajícím do parku Maxe van der Stoela, dnes stojí objekt s adresou Keplerova 213/1, patřící Správě Pražského hradu), je jasné, že samotný letohrádek nezanikl vinou bastionů, ale kurtiny mezi nimi (kurtina je přímá část hradby mezi dělostřeleckými stanovišti).

Ani Questenberkův nástupce, opat Kryšpín Fuk, se jakožto nejvyšší představitel gruntovní vrchnosti nevzdal nároku na odškodné za zánik *Haugvicovské velké zahrady, kde před lety krásný dům a palác stával*.

Už před polovinou 19. století byly některé části pražského opevnění pouhou památkou (Carl Thieme: Cosmorama Prahy, 1844)

Jednání se táhla 70 let (!), než císař Karel VI. rozhodl, že za veškeré pozemky, zabrané vinou fortifikací (tj. nikoli jen za tento), a za kámen odvezený ze strahovských lomů dostane klášter 18.000 zlatých. Ten s takovouto sumou nebyl spokojen, ale jejího navýšení nedosáhl.

A řetězec zániku pokračuje: fortifikační stavby byly postupně rušeny. Když tento proces v dalším kulatém roce – 1900 – došel do těchto míst, dělníci při odkopu pevnostního násypu narazili na části Kurzova domu.

Roli šťastné náhody tehdy sehrálo budování nové komunikace vedoucí od pohořeleckého bývalého čp. 118 k vinici Na Panenské (tedy k ostudně zchátralé usedlosti, které se nesprávně říká Malovanka).

Objev to nebyl zcela náhodný, to bychom nespravedlivě opominuli několikrát zmiňovaného Václava Brože.

Do té doby se nevědělo, kde stála Braheho astronomická pozorovatelna, nezjistil to třeba ani Wácslaw Wladiwoj rytíř Tomek (a mylné hypotézy jsme si už představili). Pilným bádáním (mimo jiné v archivu Strahovského kláštera) a skládáním střípků do mozaiky nakonec pan Brož, spolupracující na vykopávkách s historikem a architektem Janem Herainem a s architektem Rudolfem Kříženeckým, určil správné místo, a tak byly poprvé odkryty pozůstatky Kurzova domu. Konkrétně brána, okna a schodiště. Jedno ze schodišť – vřetenové, spojující tři místnosti a provedené v opuce – mohlo vzrušovat fantazii nálezců, neboť bylo široké pouhých 65 centimetrů. Šlo pravděpodobně o schodiště tajné. Kdo ví, co říšský místokancléř skrýval, či spíše kudy a před kým rád unikal!

Určitě však naopak neskrýval honosnou výmalbu. Pozoruhodné je, že se v jedné místnosti našla na křížové klenbě vskutku symbolická výzdoba: nebe se Sluncem, Měsícem a spoustou hvězd. Tím spíš nás zarazí – a zamrzí –, že nebyl odkryt celý objekt. Ba naopak: přednost dostalo snižování terénu. Proto byly zdi odbourány o přibližně 40 centimetrů (a leckde i více).

Pozůstatky byly jen zdokumentovány a poté opět zasypány, ovšem už po dvou letech (asi i v souvislosti

Vážení čtenáři, právě jste dočetli ukázkou z knihy ***Utajené hrady a zámky IV..***
Pokud se Vám ukázka líbila, na našem webu si můžete zakoupit celou knihu.